

פרשת וארא

Moshe meets Pharaoh

ו : כט - ז : יג

MAAREH MEKOMOS BOOKLET

24Six

naki

GET WEEKLY REID BITES & PARSHA UPDATES AT
WHATSAPP.LAKEWOODDAFYOMI.COM

THECHUMASHSHIUR.COM

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י | הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש לע"נ

מרים שיינדל בת יבלחט"א אפרים שמעון סינאוויץ | ר' אהרן צבי בן ר' מאיר ווייס ז"ל

בְּאָרְץ מִצְרַיִם: ס שְׁלִישִׁי כַּט וַיִּדְבֹר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה
דִּבַּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת
כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ: ל וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה לְפָנָיו יְהוָה הֲנֵן אֲנִי עֶרְל
שְׁפָתַיִם וְאִיךָ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה:
פ ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה
נִתְתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן
אֲחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ: ב אֵתָה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֶצְוֶךָ וְאַהֲרֹן אֲחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשַׁלַּח

כט ומליל יי עם משה
למימר אנא יי מלל עם
פרעה מלכא דמצרים ית
כל די אנא ממליל עמד:
ל ואמר משה קדם יי הא
אנא יקיר ממלל ואכדין
יקבל מני פרעה: א ואמר
יי למשה חזי מניתיך רב
לפרעה ואהרן אחוד יהי
מתרגמנד: ב את תמלל
ית כל די אפקדנד ואהרן
אחוד ומלל עם פרעה
וישלח ית בני ישראל

שפתי חכמים

ס פ"י האמירה של ואני ערל שפתים הבא אחר הן בני ישראל לא שמעו אלי שזו היא האמירה ראשונה ושנאה בפרשה שניה לא האמירה של לא שמעו כי זו לא נשנית בפ' שניה רא"ם. ואני אומר על כל מה שנאמר בפ' ראשונה קאי והא דלא נשנית בפרשה שניה הדבור של לא שמעו אלי דדבור ההוא גם כן מרומז בפרשה שניה דקשה למה מהפך הכתוב ממה שנאמר למעלה בפרשה ראשונה דלעיל כתיב ואיך ישמע אלי פרעה ואני ערל שפתים ובפרשה שניה כתיב הן אני ערל שפתים ואיך ישמע אלי פרעה א"ו ה"ק הן בני ישראל לא שמעו אלי אף על פי שכל השליחות היא לטובתם אפ"ה לא שמעו אלי בסבה שאני ערל שפתים א"כ איך ישמע אלי פרעה והנה הוא הק"ו בעצמו שנא' בפ' ראשונה: ג פ"י דלכן אמר את כל אשר אצוך שאתה תדבר לפני פרעה כל דבור ודבור פעם א' בקצרה

רש"י

(כט) וידבר ה'. הוא הדבור ענמו האמור למעלה
זא דבר אל פרעה מלך מצרים אלל מחוך שהפסיק
הענין כדי ליחסם חזר הענין עליו להתחיל זו: אני
ה'. כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי: (ל) ויאמר
משה לפני ה'. היא אמירה שאמר למעלה הן בני
ישראל לא שמעו אלי ב' ושנה הכתוב כאן כיון שהפסיק
הענין וכן היא השיטה כאלה האומר נחזור על
הראשונות: (א) נתתיך אלהים לפרעה. שופט
ורודה לרדותו נמכות וסורין: יהיה נביאך. כמרגומו
יהי מתורגמן. וכן כל לשון נבואה אדם המכריז ומשמיע לעם דברי תוכחות והוא מגורת ניב שפתיס*. ינוב
חכמה. ויכל מהתנבאות דשמואלג ובלע"ז קוראין לו פרידי"גר (פרעדיגן): (ב) אתה תדבר. פעם אחת כל
שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי ג ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו בזוני פרעה:

בעל המורים

(ל) הן אני. ד' דקמ"כ. הכל. ואיך הנאני כפיך לאל. הן אני
נשארתי לבדי. ואל יאמר הקריס הן אני עץ יבש. משה אמר הן אני
ערל שפתים והקב"ה א"ל הן אני כפיך לאל כלו' אל תמוס לערלת
שפתיך כי אהיה עם פיך והוריתיך וכן ואל יאמר הקריס הן אני עץ

ספורנו

השיב שלא ישמעו אליו הנה אחר שצוה אותו ואת אהרן לשרים
על ישראל ועל פרעה, כאשר הזכיר באר שלא היה המכוון בהם
שוה, אבל היה שיהיה משה אלהים לפרעה, ואהרן יהיה לו
למתרגם ומליץ:

מנחת שי

(כט) אל משה לאמר. הלמ"ד דגושה: (א) ויאמר ראה נתתיך. פרשה פתוחה: (ב) אתה תדבר. כתב בעל אור תורה שהתי"ו
רפה. וכן ראיתי בספרים מדויקים כתיבת יד אכן בספר אחר כ"י דגושה. וחילוף כזה ראיתי בספרים על אל תרבו תדברו (שמואל

אוֹדְנִיָּה וְשָׁמַע מַה דְּמַלְלֵי עַמִּיָּה: כַּסּ וּמַלְלֵי יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר אֲנָא הוּא יִי מַלְלֵי עִם פְּרַעָה מְלָכָא דְּמִצְרַיִם ית כָּל דְּאֲנָא מְמַלְלֵי עִמָּךְ: ל וְאָמַר מֹשֶׁה קָדָם יִי הָאֲנָא קָשִׁי מְמַלְלֵי וְאֶכְדִּין יִקְבֵּל מִנִּי פְרַעָה: א וְאָמַר יִי לְמֹשֶׁה לְמָא אֲנָתְּ מִסְתַּפִּי חָמִי דְּכַבֵּר שׁוּיַת יתָךְ דְּחִילָא לְפְרַעָה כְּאִילוּ אֱלֹהָא דִּילִיָּה וְאֶהְרֵן אֶחָוָךְ יְהֵא נְבִיא דִּילָךְ: ב אֲנָתְּ תְּמַלְלֵי לְאֶהְרֵן ית כָּל דְּאִיפְקִדְיָךְ וְאֶהְרֵן אֶחָוָךְ יְמַלְלֵי לְפְרַעָה וַיִּפְטֹר ית פְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְעִיָּה:

פ"י יונתן

(כה) הוּא אֶהְרֵן מִצִּית אוֹדְנִיָּה. פ"י שְׂהִיָּה נֹטַף אֲזִינֵי וְרִנְטוּ לְהוֹרוֹת שְׂהִיָּה לְדַבֵּר לְמֹשֶׁה לְבַד וּכְדֹאִיחָא כְּמַלְלֵי פ"י כַּל וְאֶתְּהּ מְדַבֵּר מִמִּלְּ דְּכִי אֵלָּא כִּיֹּן שְׂהִיָּה מֹשֶׁה מְדַבֵּר ה"י אֶהְרֵן מְרַכֵּן אֲזִינֵי לְשִׁמּוֹעַ כְּאִמִּי וכו': (א) כַּסְתַּפִּי. פ"י מִפִּירָא וְרִנְטוּ שִׁלְלֵי הַקְּנִיָּה לְמַה אֶתְּהּ מִפִּירָא מִמֵּנוּ כִּי אֶדְרַכָּא כְּכַר שׁוּיַי שְׂהִיָּה יִפִּירָא מִן כִּי נִסְתַּפִּי אֱלֹהִים:

רמב"ן

אבן עזרא

כח. ויהי ביום דבר ה' אל משה בארץ מצרים. יתכן לפרש שהכתוב מוסב למעלה, אמר ויהי זה שהיו הם המדברים אל פרעה מלך מצרים, בעת אשר דבר ה' אל משה בארץ מצרים, כי בעבור שאמר הוא אהרן (כט) וידבר ה'. עתה פ"י ענין ודבר ה' אל משה ואל אהרן. וזהו כַּל דְּכַר אֵל פְּרַעָה מִלֵּךְ מִצְרַיִם:

(ל) ויאמר. זהו ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. השינו השם ראה נחמין אלהים לפרעה: (א) ויאמר. טעם ראה שעשיתי לך מעלה גדולה שמהיה נחשנן צעני פרעה כמעלת מלאך וזהו אלהים. והוא מדבר אל הנביא והנביא מדבר אל אנשי דורו. והאומרים כי נביא. מגורת ניב שפתיים. אינו נכון כי שורש ניב מהשניים לפי דעת חכמי זרפת. ומעלומי העי"ן לפי דעת חכמי ספרד. ושרש נביא שלש אותיות והעד נביאים. ויתנבאו. כי האל"ף שרש. ועוד כי ניב שפתיים כמו פרי. כי הוא מגורת תנוכה. עוד ינובון צשינה. והעד הנאמן. וניבו נבזה אכלו. ועוד מה טעם השב אשת האיש כי נביא הוא. אם פירושו דברן הוא. רק פירושו הוא נביא שאגלה לו סודי. כדרך כי אם גלה סודו אל עצדיו הנביאים. והוא מתענג עלי ע"כ ויתפלל בעדך ותייה: (ב) אתה תדבר. אל אהרן. את כל אשר אלון ואהרן אחיך ידבר אל פרעה. ואע"פ שלא נזכר אהרן בכל פעם נבוא משה אל פרעה ידענו כי לעולם יחדו נאו:

דעת וקנים

רשב"ם

(ל) ואיך ישמע אלי פרעה. פרשה זו היא פרשה שלמעלה הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו' אבל למעלה קיצר דבריו עד שיפרש אלה ראשי בית אבותם לדעת מי הם משה ואהרן כדברם אל פרעה: (א) נביאך. דברן תחתיך דברן תחתיך: (ב) ושלה. שיאמר לו אהרן שישלח בני ישראל מארצו:

בלי יקר

אור החיים

במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה וגו', כי נבואתו היתה ביום ממש, כמו שלמדו רז"ל (ילקוט ש"צ תקיא) מן פסוק ביום צותו הנאמר (ויקרא ז לח) שכל המצות נצטוו עליהם משה ביום, על כן נאמר כאן ויהי ביום, כשהיה יום ממש אז דבר ה' אל משה בארץ מצרים, כי כאן התחלת נבואתו על כן הודיע לנו שהתחלת נבואתו היתה ביום, וכן היו מסתמא כל הנבואות של משה כולם ביום:

וחזר הכתוב לומר אופן הדיבור שדבר ה' עם משה בארץ מצרים, והוא אומרו (כט) וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה וגו', פירושו לאמר שדקדק לומר לו אני ה', והכוונה בזה שתסמוך על דברי ותלך בשליחותי ותדבר אתה בעלמך אל פרעה כל אשר וגו'. ותמצא שדיבור זה של אני ה' היה בארץ מצרים דכתיב (לעיל פסוק ג) ויאמר אליו אני ה' זה היה במצרים. ואמר לו שילך הוא וידבר אל פרעה לא אהרן, והגם שכבר שיתק ה' עמו אהרן, הנה ביארתי היטב שם במקומו שאהרן ידבר אל העם אבל לפרעה עדיין ה' חפץ שידבר משה ורינה אותו באומרו אני ה' ולא תמוש לשום דבר, ולא רנה משה לעשות כן וחזר וטען הן אני ערל שפתיים ואיך ישמעני פרעה, הנה דקדק הכתוב לומר שטענת ערל שפתיים היתה לזכר פרעה, לזכר שאהרן אינו מדבר עד עתה אלא לעם, וכמו שכחננו, אז אמר ה' למשה ראה וגו' ואהרן אחיך ידבר אל פרעה פירוש גם לפרעה מלכד העם, ומעשה הושאו אהרן ומשה במלואו ז. ולזה תמצא שלא אמר ה' למשה במדבר כששיתק עמו אהרן את כל ההכנות האלו האמורים כאן, והיה לך לאות כי הם דברים חדשים כזכר מטעם האמור: ודגה הראנו ה' כי הקפיד ה' על הדבר שלא עשאו משה, שכל כך השתדל ה' עם משה לעשות הוא הכל. ואולי כי לזה אמר הכתוב "ויהי" לשון נער, כי הענין יגיד כי יתרון גדול היה אם עשה משה הכל, והראיה מהשתדלות ה' עמו, ולפי זה אמר ויהי על חסרון היחרון:

אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרְצוֹ: ג וְאֲנִי
 אֶקְשֶׁה אֶת־לֵב פְּרַעֲהַ וְהִרְפִּיתִי
 אֶת־אֲתוֹתַי וְאֶת־מוֹפְתֵי בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם: ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם
 פְּרַעֲהַ וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרַיִם
 וְהוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדֵי אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ

מֵאֶרְעִיָּה: ג וְאֲנִי אֶקְשֵׁי
 יָת לִבָּא דְּפִרְעָה וְאֶסְגִּיתִי
 יָת אֲתוֹתַי וְיָת מוֹפְתֵי
 בְּאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם: ד וְלֹא
 יִקְבַּל מִנְכוּן פְּרַעֲהַ וְאֲתוֹן
 יָת מַחַת גְּבֻרַתִּי בְּמִצְרַיִם
 וְאֶפְיִק יָת חִילִי יָת עַמִּי בְּנֵי

תולדות אהרן והוצאתי את צבאותי.
 שבועות לה:

רש"י

שפתי חכמים

(ג) ואני אקשה. מאחר שהרשיע והתריס כנגדי ם
 וגלוי לפני שאין נחת רוח צלומות עובדי אלילים לתת
 לב שלם לשונ ע טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות צו
 אותותי ותכירו את ם גבורותי. וכן מדתו של הקדוש
 ב"ה מציא פורענות על האומות עובדי אלילים כדי
 שישמעו ישראל וייראו שנא' הכרתי גויס נשמו פנותם
 וגו' * אמרתי אך תיראי אותי תקמי מוסר אף על פי כן
 בחמש מכות הראשונות לא נאמר צ ויחזק ה' את לב
 פרעה אלא ויחזק לב פרעה. (עיין גר"ס שגורס כאן דבור
 המתחיל בלכתך לשונ עד אשר שמתי ידך וכדלעיל פרשת שמות
 בפסוק בלכתך לשונ ע"ש): (ד) את ידי. יד ממש להכות זהם:

ולא יותר כמו ששמעת מפי ואהרן אחיך ידבר כל דבור ודבור פעמים
 ושלש עד שיטעימנו וימליצנו באוני פרעה. מהרש"ל: ם דהא ודאי
 הוא שפרעה ימרוד בו מאחר שהוא מחזק את לבו וכי דרך של
 הקב"ה כן שיתן בדעתו של אדם שיעבור על רצונו ל"פ וגלוי וכי:
 ע ר"ל ואי לא אקשה את לבו אז בודאי שיעשה תשובה וגלוי לפני
 שלא יעשו תשובה שלימה בלב שלם ואם אביא מכות ופורעניות
 עליו אז יאמרו הבריות כך מדתו של הקב"ה שמביא פורעניות על
 מי שחוזר בתשובה והם לא יודעין שאינו חוזר בתשובה בלב שלם
 לכן אקשה את לבו כדי שלא יחזור בתשובה כלל ואז יכול אני
 להרבות מופתי להביא פורעניות עליו לעיני כל אדם: ם דייק מדכתיב
 בקרא והרביתי את אותותי דמשמע מן הקרא שיביא עליו מכות
 ועונשים יותר על מה שחטא וא"כ קשה למה הוא רוצה להביא עליו
 מכות יתירות יותר על מה שחטא ועז"פ כדי שתכירו אתם את גבורתי
 ועז"פ מביא ראיה וכן מדתו וכי' וק"ל: צ פי' אע"פ שלפ"ז היה ראוי

ספורנו

בעל המורים

* צפניה ג

(ג) ואני אקשה. הנה בהיות האל חפץ בתשובת רשעים ולא
 במיתתם, כאמרו חי אני נאם ה', אם אחפוץ כמות הרשע, כי
 אם בשוב הרשע מדרכו וחייה, אמר שירבה את אותותיו ואת
 גדלו וחסדו באותות ובמופתים, כאמרו בעבור זאת העמדתיך, בעבור
 למען שיתי אותותי אלה בקרבך, ולמען תספר, ואין ספק שלולא
 שהכיר גדלו וטובו, אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את צרת המכות,
 כמו שהגידו עבדיו באמרום הטרם תדע כי אבדה מצרים וזאת לא היתה תשובה כלל. אבל אם היה פרעה חפץ להכנע לאל יתברך,
 ולשוב אליו בתשובה שלמה, לא היה לו מזה שום מונע. והנה אמר האל יתברך ואני אקשה את לב פרעה, שיתאמץ לסבול המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל, למען שיתי אותותי אלה בקרבך, שמהם יכירו גדלי וטובי וישוּבו המצרים באיזו תשובה אמיתית. ולמען תספר אתה ישראל הרוואה בצרתם, באוני כנגד ההודיע שכל אלה יפעל אל עם גבר להשיבו אליו, וזה כשיפשוּבו במעשיהם בכוא עליהם איזה פורענות: (ד) ולא ישמע אליכם פרעה. לא קודם ההקשאה, גם לא אחרי כן עם ראותו רכוי האותות והמופתים, ולכן אעשה בהם שפטים, והם מכת

יבש אל יאמר בלבו מי ילד לי את אלה כלומר יצטת נשם שיש נדוד
 לרפואתו כאשר חלה וילדה ליון: (ג) ואני אקשה. ועליו נאמר עם
 מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה, בהודיע להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים, כאמרו בעבור זאת העמדתיך, בעבור
 הראותך את כחי ועם זה היתה הכונה שישראל יראו וייראו, כאמרו למען שיתי אותותי אלה בקרבך, ולמען תספר, ואין ספק שלולא
 הכבדת הלב היה פרעה משלח את ישראל בלי ספק, לא על צד תשובה והכנעה לאל יתברך, שיתנחם מהיות מורד, אף על פי
 שהכיר גדלו וטובו, אלא על צד היותו בלתי יכול לסבול עוד את צרת המכות, כמו שהגידו עבדיו באמרום הטרם תדע כי אבדה מצרים וזאת לא היתה תשובה כלל. אבל אם היה פרעה חפץ להכנע לאל יתברך,
 ולשוב אליו בתשובה שלמה, לא היה לו מזה שום מונע. והנה אמר האל יתברך ואני אקשה את לב פרעה, שיתאמץ לסבול המכות ולא ישלח מיראת המכות את ישראל, למען שיתי אותותי אלה בקרבך, שמהם יכירו גדלי וטובי וישוּבו המצרים באיזו תשובה אמיתית. ולמען תספר אתה ישראל הרוואה בצרתם, באוני כנגד ההודיע שכל אלה יפעל אל עם גבר להשיבו אליו, וזה כשיפשוּבו במעשיהם בכוא עליהם איזה פורענות: (ד) ולא ישמע אליכם פרעה. לא קודם ההקשאה, גם לא אחרי כן עם ראותו רכוי האותות והמופתים, ולכן אעשה בהם שפטים, והם מכת

מנחת שי

א' ב') נפש ברכה תדשן (משלי י"א). ולפי דעת רוב המדקדקים בכלל שתי אותיות בג"ד כפ"ת ממוצא אחד והראשונה בשוא סמוכה
 לאהו"י משפטה להדגש כמ"ש בכללי בג"ד כפ"ת דסמוך ליהו"א. ורד"ק בס' מכלול דרך אחרת אתו בכלל זה ורצה לחלק בין
 אות לאות וגם כי נבוכים דבריו וקשיין אהרדי למי שמעיין בהם סוף לשונו מוכיח שתוי"ן כאלו דינן להדגש שעל מלת דחבריא
 (דניאל ג) כתב שהוא דגש ומנאו עם היוצאים מהכלל ואח"כ אמר אפשר שהוא מהכלל שזכרנו שהם שתי אותיות בג"ד כפ"ת
 בתחלת התיבה אבל לא זכרנו אותו בתוך הכלל לפי שאין אות הראשונה אות שמוש כמו אותם שזכרנו עכ"ל. ותי"ו זה שהיא
 שמושית נכון שתדגש. עוד כתב שקשה היא קריאת הדל"ת רפה סמוך לתי"ו רפה לפיכך הדגישו הדל"ת של דחבריא עכ"ל. וה"ה
 הכא דתרוויהו חד טעמא נינהו. ועיין רבו הספרים הרפויים על הדגושים במלות אלו שכתבנו וכן תשב באחיך תדבר (תילים י')
 ודומיהן בתרייהו אזלינן וכמו שהורה זקן בעל אור תורה. ועיין מה שכתבתי בסוף פרשת חיי שרה גבי ובני דדן ובפרשת כי תצא
 על לא תתעב ובמלכים א' כ"ב ותילים נ"ד ואיוב ל"ט: (ג) והרביתי. בחיקון ספר תורה ישן והרביתי במפתח הגיה והרבתי ע"כ.

ג וְאֵנָּה אֶקְשִׁי יָת יִצְרָא דְלִבָּא דְפִרְעָה וְאֶסְגִּי יָת אֲתוּוֹתֵי וְיָת תְּמָהֵי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם:
 ד וְלֹא יִקְבַּל מִנְכוּן פִּרְעָה וְאִיגְרִי בְּהוֹן גִּירִין דְקָטוּל וְאַתָּן מַחַת גְּבוּרַת יְדֵי בְּמִצְרַיִם וְאַפִּיק

פ"י יונתן

(ד) ואיגרי לשון מתגרה. גירין. חילים של מית:

אבן עזרא

(ג) ואני אקשה. יש לשאול אם השם הקשה את לבו מה פשעו ומה חטאתו. והתשובה כי השם נתן חכמה לאדם ונטע בלבו שכל לקבל כח עליון להוסיף על טובתו. או לחסר מרעותו. וזה אפרש בפרשת כי תשא. ובפסוק מי יתן והיה לבצם זה. והנה טעם אקשה את לבו למען רבות מופתי. ורבי ישועה אמר כי טעם אקשה את לבו לסבול את המכות. ולא דבר נכונה:
 (ד) ונתתי את ידי. מכתי. כי ניד היא כדרך בני אדם. וטעם צבאותי. כמו שהם המלאכים לצאות ה' בשמים. כך הם ישראל בארץ:

רמב"ן

ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים היה נראה שהדבור לשניהם בשוה, ועתה פירש שהיה הדבור למשה והמצוה לשניהם שיוציאום. וזה טעם הפסק הפרשה:
 ג. ואני אקשה את לב פרעה. אמרו במדרש רבה (שמ"ד ה' ו') גילה לו שהוא עתיד לחזק את לבו בעבור לעשות בו הדין, תחת שהעבירם בעבודה קשה. ועוד שם (יג' ד') כי אני הכבדתי את לבו (להלן י' א'), אמר רבי יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשובה. אמר רבי שמעון בן לקיש יסתם פיהם של מינין, אלא אם ללצים הוא יליץ (משלי ג' לד), מתרה בו פעם ראשונה ושניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל בו דלת מן התשובה כדי לפרוע ממנו מה שחטא. כך פרעה הרשע, כיון ששגר הקב"ה אצלו חמש פעמים ולא השגיח על דבריו, אמר לו הקב"ה אתה הקשית את ערפך והכבדת את לבך, הריני מוסיף לך טומאה על טומאתך:

אור החיים

בכורות, על דרך אומרו (דע"א כא טו) וחרצו שלופה בידו. ואמר בכינוי אליו "את ידי" לומר כי מכה זו יעשה ה' בידו ממש כביכול, כאומרו ז"ל (בהגדה של פסח) אני ולא מלאך ולא שרף ולא שליח אלא הקב"ה בכבודו [ובעלמנו], ובאמצעות מכה זו תיכף ומיד אולי' את לצאותי. ורמזו גם כן על מה שעשה באלהיהם שפטים גדולים צמכת בכורות כידוע:
 ובזה נחה דעמי במאמר משה שם כשאמר לו פרעה אל תוסף וגו' השיבו כן דברת לא אוסיף וגו', וקשה על משה רבינו על מי סמך לומר לא אוסיף וגו' ואם יאמר לו אלהינו לך אל פרעה פעם אחרת מה יענה. ולפי מה שפירשנו טעמו לשבת, כי ה' אמר אליו כי כשיגיע למדריגת מיאון שמיעת דבריהם זה הוא סוף גזירתו לנטות ה' ידו וגו' ולהוציא, לזה כשאמר לו אל תוסף וגו' הרי שלל השמיעה שלא ישמע עוד מהם דבר קטן וגדול ואפילו ראות פניהם אסר על עצמו, לזה תיכף אמר אליו כן דברת לא אוסיף וגו', אלא עוד תשמענה אזניך דבר עתה וגו'. ודבר זה של מכת בכורות כבר הודיעהו ה', וכמו שפירשתי בפרשת שמות בפסוק כה אמר ה' בני בכורי ישראל (לעיל ד' כג), דרשו משם: והוצאתי את צבאותי את עמי וגו'. צריך לדעת מי הם הצבאות, ואם הם ישראל היה לו לומר את צבאות עמי בני ישראל. ואולי כי יכוין ה' לרשום בחורה הפלגת מעלתנו אלנו, כי אין לו צבאות מיוחדים לו כישראל, ולזה אמר את צבאות עמי וגו' היה מקום לומר כי ה' יש לו הרבה צבאי צבאות וזה אחד מהם, לזה אמר את צבאותי סתם, לומר הרשומים, ואין

ואפשר כי לזה נתכוון מסדר הפרשיות לכסוב פסוק זה ויהי ציוס בפרשה שקדמה, וכפי האמת נקשר הוא עם מה שלמטה כמו שפירשנו, אלא נתכוון לומר כי הצער הרמזו צמיצת ויהי הוא על עשות המצוה בשניהם יחד. ואולי אם היה משה עושה מצוה זו לבדו היתה מתחזק כוחו והיה נכנס לארץ, ולא היו עוזרים הרפתקי על ישראל במדבר, גם אם היה נכנס לארץ היה צונה צית הצחירה והיה עומד כל הימים. או אפשר שבשציל חסרון משה אמר לשון צער:
 עוד יכוין מהפסק הסדר, לומר כי כל האמור הם אשר אמר ה' וגו' הם המדברים וגו', שהם שוים צמיות שניהם יחד, זה היה ציוס דבר ה' בארץ מצרים (וגו'), אבל קודם לכן הגם שאמר ה' הלא אהרן וגו' לא היו שוים צמיות, כי משה הוא היה עושה כל השליחות לפרעה, מה שאין כן עתה שאהרן לבד הוא ידבר אל פרעה כאומרו (להלן א' ז' ב) יהיה נביאך וגו' [ואהרן אחיך] ידבר אל פרעה:
 ד. ולא ישמע. קשה, אחר שאמר ואני אקשה מה מקום לומר ולא ישמע. עוד צריך לדעת מה נתינת יד זו חדשה שאינה בכלל אזהרות ומופתים האמורים למעלה בהקשאת לבו. עוד יש לדקדק בכחוב:
 אבן עזרא הכתוב הוא בתחלה אמר ואני אקשה וגו' והרביתי, ומודיע עוד שאחר שירצה מופתים יוסיף פרעה הרשע על חטאתו פשע ולא ירצה לשמוע השליחות עוד מכס כשאשלח אתכם אליו, וכן היה דכתיב (להלן י' כח) אל תוסף ראות פני וגו', ומודיע ה' למשה כי בעשותו כן אז הוא גבולו, כי תיכף ומיד יתן ה' ידו פירוש מכות

מִצְרַיִם בְּשִׁפְטֵי־גְדָלִים: ה וַיִּדְעוּ
 מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּנֹטְתִי אֶת־
 יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם בֶּן־
 עָשׂוֹ: ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה
 וְאַהֲרֹן בֶּן־שְׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה
 בְּדַבְּרָם אֶל־פְּרַעֲה: פ רביעי ח וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ט כִּי יִדְבַר
 אֵלֵיכֶם פְּרַעֲה לֵאמֹר תָּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתֶּ

שפתי חכמים

רש"י

(ט) מופת. אות ק להודיע שיש לוכך (לרוך) צמי ששולח אהכס ר :

שיקשה ה' את לבו גם בה' מכות הראשונות אעפ"כ רצה ה' שיפרסם רשעתו להודיע שאף בלתי החיזוק של הקב"ה הוא מתחזק מעצמו: ק לפי שפי' בפי' ואתחנן על מופתים הם מכות מופלאות הוצרך לפרש שכאן פירושו אות: ר ר"ל שיש כח וממשלה במי ששולח אתכם כמו דכתיב בפרשת האוינו יזכרו לשדים לא אלוה ומתרגמינו

רמב"ן

אבן עזרא

(ה) וידעו. כבר הזכיר ר' יהודה המדקדק הראשון ההפרש שיש בין וידעו ובין וידעו. כי הקמון בקמץ גדול הוא פועל עבר. כמו שמעו. והו"ו השיבו לעמיד כמשפט. והקמון בקמץ קטן והו"ו סומן לעמיד כמו ושמרו. והנה הנעלם בין הו"ו והדל"ת תחת הו"ו שהוא שרש. והנה הזכיר למה הביא המכות על המצריים כדי שידעו שמו הנכבד בעולם:

והנה פירשו בשאלה אשר ישאלו הכל, אם השם הקשה את לבו מה פשעו, ויש בו שני טעמים ושניהם אמת. האחד, כי פרעה ברשעו אשר עשה כמו ושמרו. והנה הנעלם בין הו"ו והדל"ת תחת הו"ו שהוא שרש. והנה הזכיר למה הביא המכות על המצריים כדי שידעו שמו הנכבד בעולם:

(ו) ויעש משה ואהרן. עתה כלל כי על יד אהרן גם על יד משה נעשו האותות. ואמר בן יפרש כל אות ואות: (ז) ומשה. הזכיר שמויהם ולא מלאנו בכל המקרא נביאים שהזכירם הכתוב שהתנבאו בזכותם רק אלה. כי מעלתם גדולה מכל הנביאים ולהם לצדס היה מדבר השם בעמוד ענן. ואל יעלה על לבך כי שמואל עמהם בעבור שכתוב בעמוד ענן ידבר אליהם. כי כבר פירשתי במקומו כי לאלה לצדס נתנה התורה והנה על ידם יחלו הצדיקים העולם הבא. וכל הנביאים הם נביאי תוכחות או עתידות: (ח) ויאמר ה'. החל לשפס שניהם כי ידע השם כי בתחלה לא יבקש פרעה מופת רק יאמר לא ידעתי את ה'. ועתה יבקש מופת:

אבי עזר

(ה) יש חיזוק בין וידעו. מוכן דברי הרב בכל מקום שנאמר וידעו בציר"י הו"ו הוא יו"ו העמיד ויו"ו השורש נבלע בצירי. והו"ו הוא ו"ו המוסיף:

יַת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִיקִין מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינֵין רַבְרַבִּין: ה וַיִּנְדְּעוּן מִצְרָאִי אַרוּם אָנָּא
 הוּא יִי בְּד אָרִים יַת מַחַת גְּבוּרְתֵי עַל מִצְרַיִם וְאַנְפִּיק יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פְּרִיקִין מִבְּיַנְיָהוּן:
 ו וְעַבְד מִשָּׁה וְאַהֲרֹן הֵיכְמָא דְּפִקִּיד יִי יַתְהוֹן הֵיכְדִין עֲבָדוּ: ז וּמִשָּׁה בַר תַּמְנָן שְׁנִין וְאַהֲרֹן
 בַר תַּמְנָן וַתִּלַּת שְׁנִין בְּמַלְלוּתְהוֹן עִם פְּרַעָה: ח וְאָמַר יִי לְמִשָּׁה וּלְאַהֲרֹן לְמִימָר: ט אַרוּם
 יַמְלִיל עִמְכוּן פְּרַעָה לְמִימָר הָבוּ לְכוּן תִּימָהָא וְתִימָר לְאַהֲרֹן סָב יַת חוּטְרָךְ וְטָלוֹךְ יַתִּיהָ

ספורנו

שנה. ועם כל זקנתם השכימו והודרו לרצון קונם. כי אמנם מי שהגיע לשמונים גם בימים ההם כבר עבר ימי השיבה והגיע לגבורות, כמו שהעיד בתפלתו באמרו ימי שנותרו בהם שבעים שנה וגו': (ט) תנו לכם מופת. המופת הוא להורות על גודל המשלח ושראוי לשמוע בקולו, אמנם האות הוא עדות לשליח. לפיכך עשה אותות לעיני עם ישראל, שלא היה ספק אצלם על גודל המשלח ויכלתו, אבל היה על השליח אם הוא שליח אמת. אבל פרעה שהיה מסופק על המשלח או מכחישו, באמרו לא ידעתי את ה' שאל מופת לאמת גודל המשלח, באופן שיורה שראוי לשמוע בקולו. ואינו נמנע שיהיה דבר אחד בעצמו אות

בכורות וטביעת מצרים בים סוף, ששניהם בלבד היו על צד עונש להם מדה כנגד מדה. אבל שאר המכות היו אותות ומופתים להשיבם בחשובה, כאמרו בזאת תדע כי אני ה', בעבור תדע כי אני ה' בקרב הארץ, למען תדע כי לה' הארץ, למען שיחי אותותי אלה בקרב, ולמען תספר וידעתם. אתה ישראל והמצרים. וגם כשהטביעם בים לעשות באופן שהנשארים במצרים יכירו וידעו כאמרו וידעו מצרים כי אני ה': (ו) ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה' אותם. בכל דבור ודבור שמרו זה הסדר המצווה, שהיה משה מדבר קודם כמו שליח מהאל יתברך ואחר כך היה אהרן מתרגם: בן עשו. לא הוסיפו ולא גרעו: (ז) ומשה בן שמונים

רשב"ם

(ה) וידעו מצרים כי אני ה'. אדון ומושל שעד עתה אמרו לא ידעתי את ה':

אור החיים

ז. בדברם א"ל פרעה. אולי כי ניוס ראשון שדברו היה כן וגו', ולא אחר כן, ושיעור תיבת דברים בהתחלת דברים:

ח-ט. לאמר כי ידבר אליכם וגו'. טעם אומרו לאמר, שנתן להם רשות לומר כי על פי ה' הם עושים האותות, שזולת זה יהיה חסור להם להודיע דבר זה הגם שיאמר, וכאומרו ז"ל (יומא ד:) שהוא צלל תאמר עד שיאמר לו לאמר, ודוקא אם ישאל פרעה או אם ירצו הם לומר אליו, אבל אין חיוצ בדבר עד שיאמר לאמר דבר אחת רשות ואחת לחובה:

עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (נמדצר י יע) כי כל מקום שנאמר למשה ולאהרן אינו אלא למשה שיאמר לאהרן, והוא עצמו שרמו באומרו לאמר, פירוש כי מה שאתה רואה אל משה ואל אהרן לא שהדיבור היה לשניהם אלא לאמר פירוש למשה שיאמר לאהרן, וטעם השואלתם דדיבור ללד ששקולים הם במצוה זו, כי אהרן ידבר אל פרעה, כמו שכתבנו למעלה:

פרעה לאמר תנו וגו'. כוונת אומרו לאמר, לבל יטרכו עד שיאמר פרעה בפירוש תנו לכם מופת ואז הוא שתעשו האמור בענין, אלא כל שיאמר דיבור שהמכוון הוא שצריך הוא לאות ולמופת, או שראיתם שהוא מפקפק בדבר ומכחיש לומר מי יאמר כדבריהם הגם שלא אמר תנו וגו' אף על פי כן אמור אל אהרן קח מטף וגו':

מנחת שי

והרמ"ה כתב והרביתי אתו דלישמעאל שמעתין מלא יו"ד כתיב וכל אורייתא דכותיה: (ה) את בני ישראל מתוכם. בני ישראל במקף במקצת ספרים:

אל־אֶהְרֹן קַח אֶת־מִטְנֶךָ וְהִשְׁלַךְ
 לְפָנַי־פְּרַעֲהַ יְהִי לְתַנּוּן: ^י וַיָּבֵא
 מֹשֶׁה וְאֶהְרֹן אֶל־פְּרַעֲהַ וַיַּעֲשׂוּ־
 כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיִּשְׁלַךְ
 אֶהְרֹן אֶת־מִטְּהוֹ לְפָנַי פְּרַעֲהַ
 וּלְפָנַי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנּוּן: ^{יא} וַיִּקְרָא גַם־פְּרַעֲהַ

שפתי חכמים

דלית בהון צרוך: ש כי שם התנין ביבשה הוא נחש ובמים הוא דג וכן פ"י הרד"ק בשרש תנין:

רש"י

(י) לַתַּנּוּן. ש נחש:

רמב"ן

לישראל רעות גדולות חנם, נתחייב למנוע ממנו דרכי תשובה, כאשר באו בזה פסוקים רבים בתורה ובכתובים, ולפי מעשיו הראשונים גדון. והטעם השני, כי היו חצי המכות עליו בפשעו, כי לא נאמר בהן רק ויחזק לב פרעה (להלן פסוק יג, כב, ח טו), ויכבד פרעה את לבו (להלן ח כח, ט ז). הנה לא רצה לשלחם לכבוד השם, אבל כאשר גברו המכות עליו ונלאה לסבול אותם, רך לבו והיה נמלך לשלחם מכובד המכות, לא לעשות רצון בוראו. ואז הקשה השם את רוחו ואמץ את לבבו למען ספר שמו, כענין שכתוב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וגו' (יחזקאל לח כג): ואשר אמר קודם המכות (לעיל ד כא) ואני אחזק את לבו ולא ישלח את העם, יודיע למשה העתיד לעשות בו במכות האחרונות, כענין שאמר (לעיל ג יט) ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך. וזה טעם ואני אקשה את לב פרעה והרבתי את אותותי, כלומר שאקשה לבו למען רבות מופתי בארץ מצרים. כי בחמש מכות האחרונות גם בטביעת הים נאמר ויחזק ה' (להלן יד ח), כי לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפור יטנו (משלי כא א):

אבן עזרא

(ט) קח את מטנך. הוא מטה משה שנמנו לו. והעד אמור אל אהרן קח את מטנך ונטה ידך. וכמוז ורס נמטה ויך את המים. והנה הודיענו נפתחות הצי"ח שהוא המטה הידוע. שאמר לו קח את מטנך. ועוד ומטנך אשר הכית צו את היאור: (י) ויבא משה. גם זה מופת שהמטה הי' לתנין ואינו דומה למופת שעשה לישראל כי לא נהפך רק לנחש. ויפת אמר נחש הוא תנין:

בעל הטורים

עקש תפתח עקש צני' מלך מלרים: (ט) והשליך לפני פרעה יהי לתנין. ולא אמר יהי אלא אמר שהשליך אותו אמור למטה יהי תנין כדי שישמע פרעה שעל פי דבורך יחזור לתנין ולמה לתנין לפי שפרעה אמר על עלמו התנין הגדול הרויץ בתוך יאוריו ורמו לו כשם שזה

ספורנו

ומופת ביחס לאנשים מתחלפים:

דעת זקנים

אף פרעה. ועוד הביא עליו נגע אחד וגו' לומר לו רשע היה לך להנין מפרעה הראשון שנחננע על שעבד שרה וזער אנרהס:

אמר הקצ"ה אמה לו לאלהים: (ט) יהי לתנין. על שנחננה ונקרא התנין הגדול נעשה לו אוח מתנין ולומר מה נחש מתעקס והולך

אור החיים

האחד שעשו הדברים כן, והשני שלא עשו עד אשר שאל מהם פרעה האות כאשר צוה ה':

י. ויעשו כן כאשר צוה וגו' טעם כפל לומר כן כאשר וגו', ולא הספיק לו צאהת מהנה, נתחין לנ' דברים,

מנחת שי

(י) ויהי לתנין. נו"ן דגושה:

קדם פרעה יהי לחייו חורמן ארום עתידין כל דיירי ארעא למשמע קל צווחתהון דמצרים בתברותי יתהון היכמא דשמעון כל ברייתא ית קל צווחת חניא כד איתערטיל מן שירויא: וְאֶעֱלֶה מִשָּׁה וְאֶהְרֵן לְוַת פְּרַעֲה וְעֲבָדוּ הַיְכָדִין הַיְכָמָא דְפִקִּיד יְיָ וְטָלַק אֶהְרֵן ית חוטריה קדם מִיחְמֵי פְרַעֲה וְקָדָם מִיחְמֵי עֲבָדוֹי וְהוּהוּ וְיַחְרִמָנָא: יא וְקָרָא לְחֹדֶר פְּרַעֲה לְחִכְמִיָא וְלְחִרְשָׁיָא וְעֲבָדוּ לְחֹדֶר הַיְגוֹן יְגִים וְיִמְכְּרִים

פ"י יונתן

(ט) ארום עתידין וכו' עד סוף הפסוק. יעניי דק"ל מפני מה ה' מחלט הנס שנהפך לנחש אלא כדי לרמוז שישמעו קול נעקמו כמו ששמעו קול הנחש כשקצף המלאכים את ידיו ורגליו הלך קולו מסוף העולם ועד סופו כדליתא בבראשית ועיין ג"כ בירמיה מ"ז: (יא) יגים וימכרים. נודע נספר הזוהר שהס חלמידי נלעס יעניי ג"כ במדבר כ"ב:

אור החיים

כלי יקר

עוד ירצה, להיות כי האות יגיד על חיזוק נבואתם כדי שיאמנו, העיד הכמוז עליהם כי לא עשו הדבר לזכר זה אלא לעשות מלזות ה', והוא אומרו כאשר לזכר ה', כי יותר חניצ על הנדיקים עשות מלזות ה' מכל לזון העולם:

(ט) קח את מטף והשליך לפני פרעה יהי לתנין. כאן נאמר שיקח מטה אהרן ויהי לתנין, ולמעלה פרשת שמות (ד ב) צוה שיקח משה מטה שלו ויהי לנחש, ונחלקו המפרשים בזה כי יש אומרים שתנין היינו דג גדול כמו שפירש רש"י על פסוק התנינים הגדולים (בראשית א כא) ויש אומרים שתנין היינו נחש, וכן פירש רש"י כאן:

והנה מקום אתי ליישב שינוי הלשון, וזה כי התנין הוא נחש גדול מסוכן ביותר כמו שנאמר (דברים לב ג) חמת תנינים יינם, שמע מינה שחמתו גדול מחמת סתם נחש, והנה משה ואהרן עשו כל הניסים באמרי פיהם כנחש זה שעיקר כחו בפיו, וכפי הנראה שרוב הניסים נעשו ע"י מטותם של משה ואהרן, ושלא יהיה פתחון פה לבעל הדין לחלוק ולומר שבכח המטות נעשו כל הניסים, ואולי יטעו לומר שיש צד כישוף במטותם, על כן נהפכו לנחשים לומר כמו הנחש הנושך בלי לחש בפיו, כך משה ואהרן כחם בפיהם והמטות פעלו כל אותן הפעולות בכח אמרי פיהם שלהם, כי הצדיק גוזר אומר ויקם לו, ועל כן נעשו מטות שניהם לנחשים, כמה דאת אמרת (בראשית מט יז) יהי דן נחש עלי דרך, כך מטה משה ואהרן יהיו כנחשים שורפים להזיק לפרעה ולכל עבדיו. ותדע ותבין כי משה היה רועה ומנהיג לישראל במטה עזו כאשר ינהג הרועה את עדרו, והיה שר ומושל גם על פרעה, אבל אהרן לא היה מושל כי אם על פרעה ועמו לבד, על כן צוה ה' שלפני ישראל ישליך משה מטה שלו ויהיה לנחש עלי דרך לפרעה ולכל עמו, הנושך עקבי סוס ויפול רוכבו אחור, רמז לסוס מצרים ורוכבו, וינס משה מפניו, כי חשב שלעולם יהיה מטה שלו משחית ומחבל כנחש ואין זה ממדת טובו, על כן נאמר לו אחוז בזנבו ויהי למטה בכפו, כי אם פניו דהיינו מקום הראש והפה מסוכן להזיק ולהשחית בשונאי השם יתברך, הנה זנבו בהפך זה כי סופו להיות רועה ישראל לא ירע ולא ישחית, כזנב של הנחש שאינו מזיק אלא הרי הוא כמטה בעלמא, כן יהיה כח זה של הנחש למטה בכפו, כאילו אמר שיהא נחש מזיק למצרים, ומטה עזו לישראל כאחד, ואם תרצה לומר שגם לישראל יהיה מטה ונחש כאחד, מטה עזו לטובים ונחש שורף לרעים, כי נשיכתן של חכמים נשיכת נחש, אתי ג"כ שפיר מה שנעשה נס זה לפני ישראל דווקא במטהו של משה:

אבל עדיין לא ראינו שום מופת, שאהרן יהיה רודה ומושל בפרעה וכל עמו. על כן צוה ה' להשליך מטהו של אהרן לפני פרעה ויהי לתנין שחמתו גדול מחמת סתם נחש, כי בזה הורה שגם אהרן יהיה רודה ומושל בפרעה שנקרא תנין שנאמר (יחזקאל כט ג) התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו. ולפי שפרעה נמשל לתנין שהוא גדול מן הנחש על כן הורו לו כי מטהו של אהרן יהיה לתנין כנגד פרעה שנמשל לתנים, כי סתם נחש אינו יכול לו כל כך כי התנין כחו גדול מן הנחש על כן הראה לו תנין שיהא כחו גדול מפרעה, כי בפרעה כתיב התנים הגדול במ"ם בסוף, המורה על נקיבה אשר כחה אינו גדול ככח התנין הזכר בנו"ן בסוף, על כן נעשה מטה אהרן לתנין כי הוא יבלע את פרעה שנמשל לתנים נקיבה, וכמו שאמר ויבלע מטה אהרן את מטותם, יען כי אמרו החרטומים יש גם לנו מטה עזו שנמשל לתנים והיינו פרעה ועבדיו ומה זה אתה מתפאר במטה שלך שיהא לתנין, על כן הראו להם שהתנינים שלהם חלושים כנקיבות ומטה של אהרן יבלע את מטותם, ולא הוצרך לעשות זה במטהו של משה כי כבר נעשה נס זה לפני ישראל, ועוד לפי שכנגד ישראל לא רצה ה' שיהיה חמת תנינים מטהו, ומטהו של משה כולל ההנהגה בין לישראל בין לפרעה על כן נהפך לנחש, אבל מטהו של אהרן שפעל כנגד פרעה לבד נהפך לתנין כדי לבטל כחו של פרעה שנמשל לתנים כאמור:

לְחַכְמִים וְלִמְכַשְׁפִּים וַיַּעֲשׂוּ גַם־
 יָהּ חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם בְּלִהְטִיהֶם כֵּן:
 יב וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיְהִיו
 לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מִטָּה־אֶהָרָן אֶת־
 מִטָּתָם: יג וַיַּחְזֹק לֵב פְּרָעָה וְלֹא
 שָׁמַע אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:
 ס יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֹד
 לֵב פְּרָעָה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם: טו לֵךְ
 אֶל־פְּרָעָה בְּבִקְרֵה הַיָּמָה יֵצֵא
 הַמִּימָה וְנִצַּבְתָּ לְקִרְאָתוֹ עַל־שַׁפַּת
 הַיָּאֵר וְהַמַּטָּה אֲשֶׁר־נִהַפֵּךְ לְנַחֲשׁ
 תִּקַּח בְּיָדְךָ: טז וַאֲמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים

פרעה לחכימיא ולמכשפייא ולחרשייא
 ועבדו אף אנון חרשי
 מצרים בלחשיהון כן:
 יב ורמו גבר חוטריה והו
 לתניניא ובלע חטרא
 דאהרן ית חטריהון:
 יג ואתקף לבא דפרעה
 ולא קביל מנהון כמא
 דמליל יי: יד ואמר יי
 למשה אתיקר (לפרשי)
 יקיר) לבא דפרעה סריב
 לשלחא עמא: טו אזיל לות
 פרעה בצפרא הא גפיק
 למיא ותתעתד
 לקדמותיה על פיך נהרא
 וחוטרא דאתהפיד לחויא
 תסב בידך: טז ותימר ליה

תולדות אהרן בלחשיהם. סנהדרין טו:
 ויבלע מטה. שבת צו. ונצבת לקראתו על.
 זכאים קב.

שפתי חכמים

רש"י

ת ר"ל אותו חרב מתהפך מאליו ואדם הרואה אותו סובר שמתהפך
 ע"י לחש א"כ משמע דלהט דהתם לשון לחש הוא: א ר"ל מדלא
 כתיב ויבלע תנין אהרן משמע מאחר שחזר וכו' והיה נס בתוך נס
 ואלו היה נחש לא היה רק נס אח' אבל לאחר שנעשו מטות כדכתיב
 מאחר שחזר ונעשה מטה א בלע את כלני: (יד) כבד. תרגומו יקיר ולא אתיקר מפני שהוא שם דצר כמו כי
 כבד ממך הדברי: (טו) הנה יצא המימה. לנקציו שהיה עושה עזמו אלזה ואומר שאינו נריך לנקציו ומשכים
 א בראשית ג בשנת צו ג שמות יח

(יא) בלחשיהם. בלחשיהון ואין לו דמיון במקרא
 ויש לדמות לו להט החרב המתהפכת דומה שהיא
 מתהפכת ע"י ת לחש: (יב) ויבלע מטה אהרן.
 תרגומו יקיר ולא אתיקר מפני שהוא שם דצר כמו כי
 כבד ממך הדברי: (טו) הנה יצא המימה. לנקציו ומשכים

בעל השורים

ספורנו

היא תנין וחזר להיות עץ יש כן יחזור פרעה להיות עפר רימה
 ותולעה: (יב) מטתם. ב' הכל ואידך ומטה אהרן בתוך מטותם
 איתא במדרש שגם נמנעה קרע בלע מטה אהרן את מטותם כשהוציאו
 אז חזר ופלגם ולכן לא הוציאו פרט וע"כ כתיב ויולא משה את כל
 המטת חסר לפי שזלעם:

(יב) ויהיו לתנינים. על תבנית ותמונת תנינים, אבל לא בתנועתם:
 ויבלע מטה אהרן את מטותם. שיראו שהאל יתכרך לבדו הוא
 הנותן נשמה ורוח, ולא היה כח בחרטומים לתת תנועה בתנינים:
 (יד) כבד לב פרעה. אף על פי שראה ההבדל בין המופת
 שעשיתם אחם ובין מעשה הכשפים: (טו) נהפך לנחש. גם

רשב"ם

(ג) ויחזק לב פרעה. לומר כי גם אהרן במכשפות עשה:
 (ד) כבד. מכביד פרעה את לבו כאשר פירשתי למעלה. כי
 מתיבות התלויים בגוף האדם יאמר וישמן. ויכבד. וישפל. ויזקין.

ויחכם. ומהם יאמר בשעבר זקן כבד שמן ושפל רוס אנשים.
 כולם לשון פעל: (טו) הנה יוצא המימה. כדרך השרים לטייל
 בבקר ולרכוב אנה ואנה:

ויעבר אלקים רוח על הארץ.

ית"ש מרומם מכל זה, רק נשעה שהקב"ה שופע את עולמו ורואה שזקקין לרחמים, אז הוא פועל רחמיו ומרחם עליהם, וזהו לפועל רחמיו צדון, דנשעת הדין הרחמים נפעלים מאתו ית"ש, עכ"ד. וזהו ג"כ הביאור דויעבר וגוי רוח על הארץ, דהרוא תנחומין והנחה שעברה לפניו על עסקי הארץ, נעשה זה אז מאתו ית"ש ע"י פעולתו, והיינו ויעבר לשון פעולה, שהרחמים היו נפעלים אז מאתו ע"י פעולתו צעת הדין, וכן.

ובפירש"י שם רוח תנחומין והנחה עברה לפניו. על הארץ, על עסקי הארץ ע"כ, ולכאורה אינו מובן לפי"ז הלשון דויעבר דהוא לשון פעולה. והנראה צ"ל עפ"י מה ששמעתי מאחמ"ר הגאון החסיד ז"וקללה"ה על הפיוט דר"ה לפועל רחמיו צדון, ואמר הוא ז"ל הביאור צ"ל, דהנה צ"ל לא שייך אלל הקב"ה ענין רחמים כלל כאשר ביאר הרמב"ם פ"א מהל' יסודי החורה יעו"ש, שכל אלו המדות מזויות רק בגופים אבל הוא

לך לך

ויאמר לאברהם ידע תדע וגוי.

על פסוק ולא יכלה ארץ מגוריהם ומדרש אגדה מפני יעקב אחיו מפני שער חוב של גזירת כי גר יחי' זרעך המועל על זרעו של יחזק אמר אלך לי מכאן אין לי חלק לא במחנה שנחנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השער ע"כ, הרי דהך כי גר יחי' זרעך וגוי' ה"י זה בגדר חוב המועל לפרוע וה"י חלוי צירושת הארץ, וכ"ה גם בפירש"י חקת על פסוק כה אמר אחיך ישראל עיי"ש, והיינו כמש"כ דה"י זה מתנאי הצרית של ירושת הארץ, ועל כן ה"י זה בגדר חוב, וזהו שאמר לו ידע תדע.

גראה הביאור צ"ל, כי לא היתה זאת רק נבואה בעלמא שזרעו יהיו גרים בארץ לא להם וגוי, רק זה ה"י מתנאי הצרית, שעי"מ כן נכרתה הצרית שמתחלה יהיו זרעו גרים בארץ לא להם ועבדום וענו אתם וגוי' ורק דור רביעי ישונו הנה, וזהו שהקדים לו הקב"ה זאת מקודם שכרת עמו הצרית ואמר לו ידע תדע וגוי, כי הצרית היא משני הצדדים וצריכים לדעת ולקבל את כל תנאי הצרית, וזהו הביאור של ידע תדע וגוי' כי צריך אהה לדעת זאת ולקבל שעי"מ כן אתה נכנס בצרית. וכ"ה להדיא בפירש"י וישלח

עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חִשְׁכָה
 גְּדֹלָה נִפְלְתָ עָלָיו: יג וַיֹּאמֶר
 לְאַבְרָם יָדַע תִּדְעַ כִּי־גֵר | יְהִיָּה
 זְרַעְךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדֵּם

אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה קָבַל סְנִי
 נִפְלְתָ עָלוֹהֵי: יג וַיֹּאמֶר
 לְאַבְרָם מִדַּע תִּדְעַ אֲרִי
 דִּירִין יְהוֹן בְּנִיד בְּאֶרְעָא
 דְּלֹא דִילְהוֹן וַיִּפְלְחוֹן בְּהוֹן

תולדות אהרן ידוע תדע. שבת פט:
 סוטה יא. ועבדום. ברכות ט: סוטה מו:
 סנהדרין צט. עדיות פ"ב מ"ט

שפתי חכמים

רש"י

אותם כחוך לז"א הפגרים הכתרים וכוונת הרב שלא נאמר שירד
 העיט גם על הצפור ונראה שיבי' לכלות גם לישראל לפי שהצפור
 הוא רמז לישראל לז"א הכתרים רמז לעכו"ם: ג לא חש להוציא
 נמי השנים שהיו לקחת קודם שירד למצרים וא"כ הואיל ולא היה
 השעבוד ת' שנה למה כתיב ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה
 וע"כ צ"ל דת' שנה קאי אגר יהי' זרעך בארץ לא להם דהרי משנולד
 יצחק היו כגרים בשאר ארצות כדכתיב ויגר יצחק שהוא לשון גירות
 ולא קאי על ועבדום וענו אותם דעבדים לא יהיו אלא רד"ו שנה:
 פ ולכן כתיב בארץ לא להם שהרי לא באו מיד למצרים אלא בסוף

(יב) והנה אימה וגו'. רמז לנרות וחסך של גליות:
 (יג) כי גר יהיה זרעך. משנולד יצחק עד שינאחו
 ישראל ממצרים ד' מאות שנה. כיצד יצחק בן ששים
 שנה כשנולד יעקב ויעקב כשירד למצרים אמר ימי שני
 מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"ז ובמצרים היו מאתים
 ועשר כמנין רד"ו הרי ח' שנה. וא"ת במצרים היו ד'
 מאות הרי קהת מיורדי מצרים היה לא וחשוב שנותיו
 של קהת ושל עמרם ושמונים של משה שהיה כשינאחו ישראל ממצרים איך אמה מולא אלא שלש מאות וחמשים
 ואמה נרץ להוליא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם ג ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא
 להם. ולא נאמר בארץ מצרים אלא לא להם ומשנולד יצחק פ ויגר מצרים וגו'. ויגר יצחק בגרר ויעקב גר

רמב"ן

אבן עזרא

יב. והנה אימה חשכה גדולה נופלת. דרשו בו רמז
 לשעבוד ארבע גליות, כי מצא הנביא בנפשו אימה,
 ואחר כך בא בחשכה, ואחר כך גדלה החשכה, ואחר
 כך הרגיש כאלו היא נופלת עליו, כמשא כבד תכבד
 ממנו. אמרו (ב"ר מר יז) אימה זו בבל. חשכה זו מדי,
 שהחשיכה עיניהם של ישראל בצום ובתענית, גדולה

(יג) כי גר יהיה זרעך. נקרא בלשון הקדש האיש שיש
 לו משפחה כסעף שהוא דבק בשרש על כן נקרא
 אורח כי טעמו כאורח רענן. וטעם גר כמו הגרגיר שנכרת
 מן הסעף. ויש חסרי לב שזה הטעם רחוק בעיניהם ולאו
 היו יודעים טעם כל אור ונורתו אז יכירו האמת:

זו מלכות אנטיוכס, נופלת עליו זו אדום:

והיה הענין הזה לאברהם, כי כשהקב"ה כרת עמו ברית לתת הארץ לזרעו לאחזת עולם אמר לו כמשייר
 במתנתו, שארבע גליות ישתעבדו בבניו וימשלו בארצם, וזה בעל מנת אם יחטאו לפניו. ואחרי כן
 הודיעו בבאור גלות אחרת שיגלו תחלה, שהוא גלות מצרים, שכבר נענש בו כאשר פירשתי (לעיל יב י):

יג. כי גר יהיה זרעך. זה מקרא מסורס, ושיעורו כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ארבע מאות שנה ועבדום
 וענו אותם, ולא פירש כמה ימי העבדות והעינוי:

והרבה מקראות מסורסות יש בכתוב, וכן בא אלי העבד העברי אשר הבאת לנו לצחק בי (להלן לט יז), וכן
 וכל הארץ באו מצרימה לשכור אל יוסף (שם מא נז), וכן כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא
 מישראל מיום הראשון עד יום השביעי (שמות יב טז), וכן ביום ההוא ישליך האדם את אלילי כספו ואת אלילי
 זהבו אשר עשו לו להשתחות לחפור פירות ולעטלפים (ישעיה ב כ), וכן לכו שמעו ואספרה כל יראי אלהים
 אשר עשה לנפשי (תהלים סו טז), וכן לי יזעקו אלהי ידענוך ישראל (הושע ח ב), וכן והיו לי אמר ה' צבאות
 ליום אשר אני עושה סגלה וחמלתי עליהם (מלאכי ג יז), ורבים כן:

בעל המורים

ספורנו

ואיך ויהי השמש נאה כנגד שני מקדשים ושמי כדכר שמשותף
 ושערין לאנני אקדם ונמרכו: (יג) כי גר. סופי מינות עולה למנין
 לבנין לא יהיה זה מיד כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם עד אותו הזמן שישלם בו עון האמורי ועם זה הגיד קורות השעבוד והענוי
 העתיים אז לקצת דורות מזרעו בסבלותם כי אמנם זה לא קרה להם בדורות הצדיקים שכל זמן שהאחר מן השבטים קיים לא

(יג) ידוע תדע. הודיע סבת אחר ירושת הבנים והיא כי לא
 שלם עון האמורי כי לא יצדק לגרש גוי מארצו עד שחתמלא
 סאתו. אמר אם כן ידוע תדע שאף על פי שאני נשבע לחת הארץ
 הזמן שישלם בו עון האמורי ועם זה הגיד קורות השעבוד והענוי
 העתיים אז לקצת דורות מזרעו בסבלותם כי אמנם זה לא קרה להם בדורות הצדיקים שכל זמן שהאחר מן השבטים קיים לא

אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: מֵא וַיְהִי מִקֵּץ
 שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיְהִי בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָּל־
 צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְתִיבוּ
 בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מָאָה
 וּתְלָתִין שָׁנִין: מֵא וְהָוּה
 מִסּוֹף אַרְבַּע מָאָה וּתְלָתִין
 שָׁנִין וְהָוּה בְּכָרֵן יוֹמָא הָרִין
 נִפְקוּ כָּל חִילְיָא דִּי
 מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם: מֵב לִילִי

שפתי חבמים

רש"י

ק ע"ל פ' לך לך ששם מבואר שאברהם היה בן ע' שנים בגזרת בין הבתרים וכן איתא בסדר עולם:

(מ) אשר ישבו במצרים. אחר שאר הישיבות שיסגרו גרים בארץ לא להם: שלשים שנה וארבע

מאות שנה. בין הכל משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות שנה משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה זרעך ושלשים שנה היו משנגזרה גזרת בין הבתרים ק עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה שהרי קהת מן הכהנים עם יעקב היה לא וחשוב כל שנותיו וכל שנות עמרם בנו ושמונים של משה לא תמצאם כל כך ועל כרחך הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם הרי שלא תמצא ארבע מאות לביאת מצרים והחוקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גרות ואפי' בחברון כענין שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק * ואומר את ארץ מגוריהם אשר גרו בה ** לפיכך אמה צריך לומר כי גר יהיה זרעך משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה וזה אחד מן הדברים ששינו לתלמי המלך: (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין צט"ו צניסן באו מלאכי השרת אלל אברהם לצטרו. נחמשה עשר צניסן נולד יצחק וצט"ו צניסן נגזרה גזרת בין הבתרים: (מכילתא):

* בראשית לה ** שמות ו

כלי יקר

אור החיים

(מא) שלשים שנה וארבע מאות שנה. פירש רש"י שמנה מזמן ברית בין הבתרים. ומהר"א פירש שנתוספו להם שלשים שנה בחטאם, כי היו ישראל במצרים רעים וחטאים, כמו שנאמר ביחזקאל (כ ה) ואודע להם בארץ מצרים וגו', ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו:

מא. ויהי מקץ וגו'. ולא אמר הכתוב מה היה, ולא נכתוב על היציאה הרי חזר ואמר פעם צ' ויהי בעצם. עוד צריך לדעת מה לער ירמוז צניצת ויהי. ואולי כי יגיד הכתוב הער של עכונם עד הקץ, ולא היה צהם זכות לנאת קודם הקץ. או לרמוז כי הער שהיה לישראל במספר המזכר למעלה דכתיב ומושב בני ישראל וגו' לא כל הזמן ההוא אלל מקץ:

ויהי בעצם. רמז הער של יציאת היוצאים עמהם, שמהם סבבו רעות. או לרמוז כי לא חדלו המכות והנרות ממצרים גם בעצם היום הזה, וכן הוא אומר ומצרים מקצרים וגו' (צמדנר לג ד), וצני ישראל יוצאים ציד רמה: (להן יד ח):

לאברהם כי גר יהיה זרעך גרים ולא תושבים, והמה לשואה יבקשו להיות תושבים בארץ ולא לצאת משם, זהו שנאמר אשר ישבו במצרים, רצה לומר אותן בני ישראל אשר ישבו להם ישיבה של קבע כתושבים בארץ מצרים המה גרמו אל מספר ת"ל שנה, כי בעבורם נתארך הקץ עד שלבסוף נתרצו לצאת חלק חמישי לפחות, ויובן מזה שלא היתה ישיבתם שמה ת"ל שנה, אלא ישיבתם שמה כתושבים גרם מספר ת"ל:

קוֹלְנוּ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
 אֶת בְּרִיתוֹ אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב. וַיֵּרָא אֶת עֲנִיָּנוּ זֶה
 פְּרִישׁוֹת דְּרָךְ אֶרֶץ כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וַיַּדַּע אֱלֹהִים. וְאֶת עֲמָלָנוּ אֵלּוּ הַבָּנִים כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. כָּל הַבֶּן
 הַיְלֹוד הַיְאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבֵּת תִּתְחַיֵּן. וְאֶת לַחֲצֵנוּ זֶה הַדְּחַק
 כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר. וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחֲץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אוֹתָם.

כוסות כנגד ד' פעמים אלהים שהיו צריכין לישב וניצולו כי כו"ס גימטריא אלהים והוא ז"ל סיים דד' אלהים נעשו רחמים ונתהפכו להויות ולכן תקנו ד' כוסות כי כו"ס גימטריא אלהים ונתהפכו לרחמים ד' הויות זהו תורף דבריו ע"ש באורך:

זכראשית מאמר שכתוב בפסוק ולא שמעו אל משה מקצר רוח דמנין מקצ"ר ת"ל נעשה רוח גימ' רד"ו אינו מובן כי רוח גימט' רי"ד. אך יש לקיים דבריו כמ"ש בפרקי ר' אליעזר דת"ל שנה נגזר עליהם והיו רט"ו כי חמשה שנים לפני בא יעקב אע"ה למצרים נולדו מנשה ואפרים והם רט"ו ויען נשתעבדו במ בלילות באו חשבון הלילות בימים והם ת"ל. ובצירוף השתי הקדמות הללו אפשר לרמוז בכתוב הנז' בסגנון זה כי הנה מתרי טעמי תפרה ישע ישועת ישראל ראשון הוא כי זכות משה רבינו ע"ה אלים לאפקועי שמ"ד שנים הנותרים כי לא היו אלא פ"ו שנים בשעבוד קשה ומשה רבינו ע"ה בעל הש"ם הוא גימטרי' שמ"ה כמנין שמו שהיה לו תוספת חלק אחד בקדושה וביטל שמ"ד שני גלות הנותרים. והשני שהלילות שנשתעבדו נחשבו כימים והם ת"ל. ופירוש הענין שאם יטעון הטוען כי אינו בא למנין רק פ"ו שנה של השעבוד הקשה שנשתעבדו מלידת מרים ונשארו שמ"ד. צא תאמרו לו הנה הגואל נפיש זכותיה ומש"ה על"ה למספר שמ"ה לבטל שמ"ד. ואם כה יאמר האומר דנחשב מלידת מנשה ואפרים וירידת

אלחנן ז"ל דישראל היו ראויים להיות בגלות מצרים ת"ל שנה כנגד חמשה פעמים אלהים שהם גימטרי' ת"ל וצפה והביט שלא יוכלו לסבול ישראל גלות המר ויהיו נשקעים ח"ו שם על כן רחם עליהם ולא היו בשעבוד קשה כי אם פ"ו שנה גימטריא אלהים פעם אחת ונשארו ד' פעמים אלהים גימטריא שמ"ד ובוה פירש ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה ר"ל שסברו שיהיו ת"ל גימטריא מקצ"ר אבל הם לא ידעו שהקל מעליהם ולא היו שני גלותם אלא רוח גימטריא רד"ו בין הכל ומקושי השעבוד פ"ו שנה כמנין עבוד"ה עם הכולל שהיא היתה קשה. ובוה פירש ותעל שועתם אל האלהים וכו' וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים וכו' וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים שיש כאן חמשה אלהים והראשון כתוב האלהים והכונה ותעל שועתם אל ה' אלהים פירוש אל חמשה אלהים שצריכין לישב כנגדן בגלות ת"ל שנה שאינם יכולים לסבול וזהו אל ה' אלהים ר"ל חמשה פעמים אלהים גימטריא ת"ל וברחמיו נתמתקו ד' אלהים הכתובים אח"ך ויאמר ה' ברחמים ראה ראיתי וכו' לכה ואשלחך וכו' ואז"ל אם אין אתה גואלן אין אחר גואלן כי שני גלותם הנשארים גימטריא שמ"ד ואתה שמך מש"ה מהקדושה בתוספת אחד על שמ"ד ואתה דוקא גואלן וז"ש וזה לך האו"ת כי אנכי שלחתיך ר"ל האות היתר על שמ"ד ובוה פירש משם מהר"ך וזאלף שזהו ד' לשונות של גאולה וכנגדן ד'

היה רוח שקר צפוי ולא נאמן לנביא לה', והדור לא הכין את לבו לשזב
במשוזה לפני ה' שיהיו ראויין לגאולה, ובמכילתא ר"פ בשלח דרשו ע"ז
סיפ' דקרא לא שמרו צריית אלקים וגו' שעברו על הקץ ועל השזועה
[ושזועה זו היא כדאמרין שלהי כתובות ק"א]. שהשניע הקב"ה לישראל

דך שם ולא ליושבי מצרים עמנו, והרגום (אבל הפלשמים עמנו י"ל שמפי
צריית אבימלך לא נלחמו עמהם), ומ"ש שם כי ירדו לקחת את מקניהם,
היינו שעל ידי כן נודעו להם והתגרו בהם, אבל צבת המלחמה היחה
מפני שזני מצרים היו ומיד כשהכירו בהם רדפו אחריהם להחזירם
לשעבודם לדרך מצרים:

שלא ימדרו בזמנות העולם ולא ידמקו את הקץ, וכן הוא במרגום
שיר השירים על פסוק השבעתי: (כח) שהיו מזרע המלכות. מזרע
יוסף, ואף שמנשה ג"כ מיוסף הוא הכזור (ועל אפרים אמרו צמדבר רבה
שא ופסיקתא דמוכה הוא הנעיר שהיה מצעיר ומקטן עמו), מ"מ
כשצרכם יעקב ואמר כי הוא יגדל וזרעו יהיה מלא הגויים, מאז נמגאה
לצבם ונקראו בני אפרים זרע המלוכה (שהיו עתידין למלוך מלכות
אפרים, ועיין צפי' ספרא דלניעותא להגרא"ל ט"ו ע"ג). ולימדנו בלשון
מזרע המלוכה שלכן לא ראו לקבל עליהם עול המצריים ולפרש מ"ש
[מלכים ב כה] מזרע המלוכה ישמעאל בן נחמיה, שהכוונה ג"כ
מפני שהיה מזרע המלוכה גבה לבו ולא רצה לקבל עליו עול צבל:
(כז) וגבורי כח במדחמה. כמ"ש [תהלים פ] לפני אפרים וגו' עוררה
את גבורתך, ובמקרא דתהלים שהביא כאן קוראם נושקי רומי קשת:

עלי הקדוש ברוך הוא להוציא אתכם ממצרים.

בני אפרים בגאות לבם (כח) **שהיו מזרע המלוכה**

וגבורי כח במלחמה, עמדו ולקחו נשיהם

בניהם ובנותיהם ויצאו ממצרים, (כז) ורדפו המצרים

אחריהם והרגו אותם, שנאמר (תהלים עח, ט)

מאתים אלף כלם גבורים בני אפרים נושקי

יגו': רבי ינאי אומר והלא לא העבירו המצרים

את ישראל אלא (כט) שעה אחת מיזמו של

הקדוש ברוך הוא, (ז) שמונים ושלוש שנים ושליש

שנה עד שלא נולד משה, שאמרו החרטמים

לפרעה עתיד נער להולד והוא יוציא את ישראל

ממצרים. וחשב ואמר בלבו השליכו את כל

הילדים הזכרים ליאורה, (לא) והוא משלף עמהם,

שנאמר (שמות א, כב) כל הבן הילוד היארה

תשליכהו, ונמצא הדבר בטל: (לב) שלש שנים

ושליש שנה עד שנולד משה. ולאחר שנולד

אמרו לו הנה נולד והוא פמוס מעינינו. אמר להם

הואיל ונולד, מפאן ואילף אל תשליכו הילדים

(כז) ורדפו אחריהם המצרים והרגום ר' א"ף כלם גבורים
שנאמר בני אפרים נושקי. כ"ל, במכילתא וכל האגדות איתא דהא
דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשמים וגו' צראותם מלחמה, היא
מלחמת בני אפרים שנהרגו בארץ פלשמים, אלא שמ"מ היה אפשר
לומר שהמצרים רדפו אחריהם והשיגום בארץ פלשמים והרגום שמה,
רק שלכאורה מדכתיב [דברי הימים א ג] והרגום אנשי גס הנולדים
בארץ, מבואר דבני גת שהן הפלשמים הרגום (ומלחמה אחרת של בני
אפרים חוץ מוזה לא נמצא בכתובים). ונ"ל שהפ"א מפרש מ"ש שם
הנולדים בארץ (שמדקו המפרשים צדאורו ע"ש) היינו כדדרשין צמורת
כהניס ומייחנין ל' צטוטה [ג] בני התושבים הגרים עמכם הנולדים
בארץ ולא הגרים בארץ ע"ש, אף כאן נאמר שאנשי גת הנולדים בארץ,
הם אותן שלא היו מהגרים צבת פלשמים אלא הנולדים בארץ, והיינו
המצריים וכמ"ש צב"ר פ"ז על פסוק ומצרים ילד וגו' אשר ילאו
משם פלשמים ע"ש, והיו נחשבים מצריים, וכשיאלו בני אפרים וצאו
לגת רדפו אלו המצרים הנולדים שם בארץ (שלהן הוא שזועה הליכתם

(כח) מאתים אלף כלם גבורים בני אפרים נושקי
יגו': רבי ינאי אומר והלא לא העבירו המצרים
את ישראל אלא (כט) שעה אחת מיזמו של
הקדוש ברוך הוא, (ז) שמונים ושלוש שנים ושליש
שנה עד שלא נולד משה, שאמרו החרטמים
לפרעה עתיד נער להולד והוא יוציא את ישראל
ממצרים. וחשב ואמר בלבו השליכו את כל
הילדים הזכרים ליאורה, (לא) והוא משלף עמהם,
שנאמר (שמות א, כב) כל הבן הילוד היארה
תשליכהו, ונמצא הדבר בטל: (לב) שלש שנים
ושליש שנה עד שנולד משה. ולאחר שנולד
אמרו לו הנה נולד והוא פמוס מעינינו. אמר להם
הואיל ונולד, מפאן ואילף אל תשליכו הילדים
העיווי ומיור כלהן, היו משליכין ליאור ואמ"כ התחיל למרר כו':
(לד) והוא מושלף עמהם כו' תשליכוהו. מדלל כתיב תשליכו וכתיב
תשליכוהו, דרש ליה על ילד פרטיי יחידי נתכוונו זה משה, שע"י כן
יהיה הוא מושלף עמהם: (לז) ג' שנים ושליש שנה השליכוהו עד
שנולד משה. כן הוא צילקוט סוף רמז קס"ה וכ"ל, והיינו צימי
עצורו של אהרן כמ"ש צילקוט שם וצערך ערך אהרן צסם דצרי
הימים של משה (וכן הוא בלשון צספר דצרי הימים של משה שלפניו וגם
צספר הישר נמצא) ותקרא שמו אהרן כי צימי הריונו התחיל פרעה כו'
ומהם להשליך ליאור ע"כ, ור"ל אהרן הוא אותיות אי הריון כלומר וי
להריון כזה שצימי הריונו נחדשה גזירה זו, ונ"ל שאהרן שניול מן
גזירה זו של השלכה למים, היה מאותן שילדתן אמן צשדה כדאיתא
בסוטה ובשמות רבה, ואם צבאו לגרום כאן עד שנולד והושלף למים, יש
להגיה ג' ירחים ויום אחד צבדש הרביעי משנולד א"כ הרי היחה
הגזירה לאחר לידת אהרן, (וצספר הישר אין מסיים כאן צוה הא דומה
להשליך ליאור כלל):

פירוש מהרז"ו

שנים בעיניך כיום אתמול, שיומו של הקב"ה מזה שגזור על
הברואים הוא אלף שנים, וכמו שכתוב אצל אדם הראשון ובראשית
ב. יז ביום אכלך ממנו מות תמות, וחי אלף שנים ושם ה. הו,
והיום בלא לילה י"ב שעות, וכן אשמורה בלילה הוא גם כן
אלף שנה, י"ב פעמים פ"ג הם תשע מאות וצ"ו שנה, ועוד ד'
שנה י"ב שלישים. וזהו שאמר פ"ג שנה ושליש שנה הוא שעה:
עד שנולד משה. פירוש עד שנולד משה עדיין נתקיימה גזירתו
של פרעה:

ומה שאמר רדפו המצרים אחריהם וכו'. לא כן הוא במכילתא
ריש פרשה בשלח ובמדרשים דסבירא להו שאנשי גת הרגו
אותם, וכדאיתא בהדיא דברי הימים א' וז. כא] ובני אפרים וגו'
והרגום אנשי גת וגו', וצריך עיון במאי פליגי: פ"ג שנים
ושליש עד ש"א נולד משה. לא קאי מה שאמר עד שלא נולד
משה אלא על אותן שלשה שנים ושליש, אבל השמונים היה
בימי משה, וכמו שכתוב לקמן בהדיא ג' שנים ושליש שנה עד
שנולד משה. והחשבון מבואר, כמו שכתוב [תהלים צ, ד] כי אלף

לד) וַיֵּצֵא פְרַעֲהַ לְכָל עַמּוּ. אַף עַל עַמּוֹ גָזַר. בַּתְּחִלָּה גָזַר: "אִם בֶּן הוּא וְהִמָּתֵן אִתּוֹ" (לעיל פסוק טז), וְאַחַר כֵּן: כָּל הַבָּן הַיְלֹוֹד, וְלְכַסּוֹף אַף עַל עַמּוֹ גָזַר. 726077 (סוטה יב, א)

לה) הָתָנוּ רַבָּנָן: שְׁלֹשָׁה נִבְטוּ וְלֹא רָאוּ: נִבְט, וְאַחִיתֶפֶל, וְאַסְטַגְנִי פְרַעֲהַ. נִבְט רָאָה אֲשֶׁר יוֹצֵאָה מֵאֶמְתּוֹ. סָבַר, אִיהוּ מְלָךְ. וְלֹא הִיא, יִרְבְּעָם דִּנְפֵק מִנָּה. אַחִיתֶפֶל רָאָה צָרַעַת שְׁזַרְחָה עַל אֶמְתּוֹ. סָבַר, אִיהוּ מְלָךְ. וְלֹא הִיא, בֵּת שְׁבַע הִיא דִּנְפֵקָא מִנָּה, דִּנְפֵק מִנָּה שְׁלֵמָה. אֲסַטַּגְנִי פְרַעֲהַ רָאוּ שְׁמוֹשִׁיעֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל לּוֹקָה בְּמִים. דָּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מֵאֵי דְכִתְיִב (במדבר כ, יג): "הִמָּה מִי מְרִיבָה" – הִמָּה שָׂרְאוּ וְטָעוּ. אָמְרוּ: כָּל הַבָּן הַיְלֹוֹד וְגוֹמַר. וְהֵם לֹא יָדְעוּ שֶׁעַל עֶסְקֵי מְרִיבָה הוּא לּוֹקָה. (סנהדרין קא, ב)

לו) אָמַר פְּרַעֲהַ: עַד דְּאֲנֹן דְּקִיקִין תַּחֲוֹת כְּרִסְיִי אֲנָא מְחַנֵּק לְהוֹן, כְּדִכְתִּיב בְּרַמְזֵי קִיּוֹ (תולדות אות קיג).

לז) כָּל הַבָּן הַיְלֹוֹד הִיאָרְהָ תִשְׁלִיכֶהוּ. רַבִּי שִׁילָה אָמַר: כָּל הַיְלָדִים שֶׁהִשְׁלִיכוּ הִיָּה הִיאֹר פּוֹלֵט אוֹתָם בְּמִדְבָּר. וְהִיָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא סֶלַע בְּפִי כָל אֶחָד וְאֶחָד, וְסֶלַע מְצִדּוֹ. וְהִסְלַע שֶׁבְּפִיהֶם הִיָּה מִנִּיק אוֹתָם דְּבִשׁ וְחֶלֶב, וְהִסְלַע שֶׁבְּצַדֵּיהֶן הִיָּה מְסִיף אוֹתָן שֶׁמֶן, כְּחִיָּה שֶׁהִיא מְסִיכָה אֶת בָּנָהּ. שְׁנָאָמַר (דברים לב, יג): "וַיִּנְקְהוּ דְּבִשׁ מִסְלַע" וְגוֹמַר. (פרקי ר"א פמ"ב)

לח) רַבִּי יְנָאִי אוֹמַר: לֹא הֶעֱבִידוּ הַמִּצְרַיִם אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא שְׁעָה אַחַת מִיּוֹמוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁשׁ וְשְׁמוֹנִים שָׁנָה. שְׁאָמְרוּ הַחֲרָטְמִים אֶל פְּרַעֲהַ: עֲתִיד נֶעַר אֶחָד לְהִנְלֹד, וְהוּא יוֹצֵיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְהָשִׁיב פְּרַעֲהַ וְאָמַר: הַשְּׁלִיכּוּם לִיאֹר. שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְשְׁלִישׁ שָׁנָה

זית רענן

פ"ו שנה. בפר"א הגירסא פ"ג שנה ושליש, וכן מוכח מדקאמר השליכום ליאור ג' שנים ושליש ואחר כך נולד משה, ומשה היה בן פ' שנה כשיצאו ממצרים. וגם כשתחלק אלף שנה ליי"ב שעות, הוי שעה (נ"ג) (פ"ג) שנה ושליש. אבל למאן דאמר שהתחיל משנולדה מרים כמו שכתוב לעיל (רמו קס"ד) אם כן הוי ע"כ פ"ו שנה, דמרים נולדה ג' שנים לפני אהרן. ושמעתי משם האר"י ז"ל, כשתחשוב אלף שנה עם חדשי עיבור, שהם שס"ח חדשים, הוי ל' שנים וח' חדשים, חלוק אלף ל' שנים וח' חדשים לשעות, נמצא חלק א'

מי"ב הוא פ"ו שנה חסר מ' יום.